

DEHUMANIZACIJA KAO IZAZOV EKONOMIJE INFORMACIONOG DOBA

DEHUMANISATION AS A CHALLENGE TO THE INFORMATION AGE ECONOMY

Dragan Đurđević¹, Miroslav Stevanović²

¹Akademija za nacionalnu bezbednost, Beograd, Republika Srbija

²Bezbednosno - informativna agencija, Beograd, Republika Srbija

Apstrakt:

Moć čuvanja i upravljanja ogromnom količinom kompleksnih podataka i rukovanja anonimnim finansijskim transakcijama dovela je do uspostavljanja personalizovane finansijske i bankarske elite. Uprkos uticaju informacione revolucije, države su i dalje strukturirane kao i pre nje i priklonile su se kapacitetima finansijske elite da autonomno stvaraju tržišta, organizuju i tehnički funkcionišu na tržištima hartija od vrednosti, što može predstavljati izazov za ekonomsku stabilnost i nacionalnu bezbednost. Promet finansijskih derivativa vrši se putem računara, a velike banke koriste matematičke modele koji bi trebalo da održavaju sistem stabilnim i da omoguće upravljanje rizicima. Tehnološka inovacija platnog prometa su i virtualne valute, iza kojih ne stoje centralne banke, već im vrednost utvrđuje mnoštvo računara i od inflacije su zaštićene matematičkom funkcijom. Svi matematičko-finansijski modeli zasnovani su na hipotetičkim i netransparentnim algoritimima i omogućuju metode finansijskog prometa koji mogu biti oslonac ekonomskog imperijalizma. Prenormiranje, birokratizacija i otuđenje ukazuju na zanemarivanje pojedinih komponenti racionalnog razvoja. Tehnološki iskorak iziskuje i civilizacijski, jer čovek mora biti dorastao izazovima novih tehnologija. Sloboda, jednakost, bezbednost, efikasnost i pravednost moraju biti sastavni deo vrednosnog sistema ekonomije informacionog doba, posebno stoga što su, usled dostupnosti izvora informacija, socijalni i ekonomski razvoj dostupniji bogatima.

Ključne reči:

matematički modeli, zaštita od rizika, finansijska elita, prenormiranje, ekonomski imperijalizam.

1. UVOD

Krajem XX veka digitalizacija predstavlja moćno sredstvo promena u društvenom, prostornom i vremenskom kontekstu finansijskog tržišta. U tom periodu, finansije postaju centralni deo ekonomije (MacKenzie & Donald, 2006). U okviru procesa omogućenog uvećanjem moći čuvanja i upravljanja ogromnom količinom kompleksnih podataka i rukovanja anonimnim oblicima bankarstva zasnovanog na transakcijama, tradicionalno obrazovana finansijska birokratija je potisnuta u korist uspostavljanja personalizovanog sveta (tzv. elite), a nacionalne države su se priklonile kapacitetima primarnih dilera da stvaraju tržišta, organizuju i tehnički funkcionišu na tržištima hartija od vrednosti (Dyson & Kenneth, 2014).

Informaciono doba odlikuje širenje novih informacionih tehnologija i mogućnosti koje pružaju u prevazilaženju prepre-

Abstract:

The power of storing and managing vast amounts of complex data, and handling of anonymous financial transactions, has led to creation of personalized financial and banking elite.

Despite the impact of the information revolution, the states remain structured as before and bow to the capacity of the financial elite to create markets, organize and technically operate on securities markets, which can pose a challenge to the economic stability and national security.

The turnover of financial derivatives is performed by computers, while large banks use mathematical models that should maintain the system stable and allow risk management. Virtual currencies are part of technological innovation payment system, emitted outside the central banks, whose value is determined by a vast multitude of computers and is protected from inflation by mathematical function. All mathematical and financial models are based on hypothetical and non-transparent algorithms and allow the application of financial methods that can be the foundation of economic imperialism.

Over-regulation, bureaucratization and alienation indicate that some components of rational development are being neglected. Technological and civilization breakthrough need to go along, as a man has to be able to cope with the challenges imposed by new technologies. Freedom, equality, security, efficiency and fairness must be an integral part of the value system of the information age economy, mostly due to the fact that availability of information sources, social and economic development are more accessible to the rich.

Key words:

mathematical models, hedging, financial elite, over-regulation, economic imperialism.

ka u komunikacijama koje proističu iz razdaljine, vremena i lokacije, kao i ograničenja koja proističu iz ljudskih kapaciteta za obradu informacija i donošenje odluka. Širenje informacionih tehnologija i njihova opšta primena preko umreženih računara, između kojih se informacije mogu razmenjivati neprekidno, pretvorila je sajber-prostor u mesto odvijanja ljudskih aktivnosti, što je dovelo do porasta značaja informacija i komunikacija, kao izvora bogatstva, u odnosu na prirodne resurse i fizički rad.

Komprimovanje prostora i vremena i nove visokofrekventne elektronske platforme posebno su značajne za sekundarno tržište hartija od vrednosti (Boyer & Saillard, 2005). Ovo je dovelo do raskoraka između novog tržišnog vremena i državnog vremena, još uvek strukturiranog po unutrašnjim izbornim i pravnim kalendarima kao vremenskim okvirom za fiskalnu konsolidaciju i ekonomske reforme. Posledica je da nacionalne elite, kako bi održale kontrolu nad sopstvenim kreditnim kapacitetima,

prioritetizuju instant upravljanje informacijama, a time i novu finansijsku elitu. Primenom informacionih tehnologija, svoje mogućnosti i sposobnosti su uvećali i transnacionalni privredni (posebno, finansijski) subjekti. To je rezultiralo u sve značajnijem obimu ekonomske aktivnosti na prekograničnom nivou, zbog čega donosioci odluka transnacionalnih privrednih subjekata misle i deluju globalno.

U eri globalizacije finansija i finansijskih institucija, nacionalne elite nastoje da ojačaju sposobnost instant upravljanja informacijama na međunarodnom finansijskom tržištu. U tom kontekstu, rast veličine, kompleksnosti i profesionalnog samopouzdanja velikih transnacionalnih finansijskih konglomerata, koji su poplavili tržište transferima, često prikriivenim i u delu sekunde, spekulativnog novca predstavlja ispoljavanje erozije autonomije država. Naime, nacionalne poreske i kontrolne institucije država, sa ograničenim sredstvima na raspolaganju, suočene su sa suštinskim ograničenjima sposobnosti da umire tržište. S druge strane, moć finansijskih tržišta nad državama odražava se:

- ♦ u rastu značaja kredita za strukturu i funkcionisanje kapitalizma i vidljive sankcije koje tržište poseduje;
- ♦ kroz sistemsku (više nego institucionalnu) moć centara međunarodnog investicionog bankarstva (njujorški *Wall Street* i londonski *City*) na tržištu državnih obveznica i dugova; kao i
- ♦ u osetljivosti država da ispune kriterijume koji se nameću kao uslovi kreditiranja (Dyson, 2014).

Uprkos uticaju informacione revolucije na ljudske aktivnosti, države kao dominantan međunarodni subjekt ostaju strukturirane kao i u prethodnim vekovima, što stvara uslove i širi prostor za aktivnosti kojima je realno moguće ugroziti ekonomsku stabilnost i nacionalnu bezbednost jedne zemlje (Petrović, 2009). Prenormiranje, birokratizacija i otuđenje ukazuju da ni društvo još nije dovoljno sazrelo da razume virtuelni svet i sve opasnosti koje iz njega proizilaze. Čini se da sazrevanje u tom pravcu otežava činjenica da su, u nastojanju da se što pre i što više iskoriste informacione tehnologije, zanemarene neke komponente racionalnog razvoja, među kojima je najkritičnija bezbednosna komponenta, zbog čega negativne posledice nekad osetno prevazilaze ostvarene rezultate (Petrović, 2012).

Globalna finansijska oligarhija i na njoj zasnovane politike ne nude uspostavljanje ekološke održivosti, optimalan razvoj i opstanak vrste. S druge strane, praksa je devalvirala osnovanost teze da je za pokretanje bilo kog projekta neophodno globalno bankarstvo, privatne investicije, privatizacija, deregulacija i slična rešenja. Vrednosni sistem investicionog bankarstva sledi logiku imperijalizma i kolonijalizma i zasniiva se na ekskluzivitetu nad jeftinim tržištem radne snage koje se zloupotrebljava za proizvodnju dobara za razvijena finansijska (odnosno informatička) tržišta SAD i Evrope.

Civilizacija se može razvijati samo u okvirima za koje postoje neophodni i dovoljni preduslovi, zbog čega je egzistencijalna kriza međunarodnog finansijskog sistema opasna, iako nije neposredna. Rizične finansijske operacije i politika spasavanja protagonista takvih operacija su, kao posledicu, uvele rizik hiperinflatorne eksplozije globalnog finansijskog sistema. Ako bi se to desilo, posledica bi bila najbrutalnija eksproprijacija stanovništva, što bi izazvalo političku i socijalnu krizu izvan naše trenutne moći percepcije. Izostanak jasnih ekonomskih, pravnih i informatičkih rešenja ukazuje da smo suočeni sa vrednosnom krizom, izazvanom padom kulture i morala, u okviru koje su potrošačko društvo, pornografija, droga, nasilje i medijski uticaj globalno devastirali racionalni kapacitet. Vrednosni sistem je urušen svesno, da bi građani bili nemoćni ili da im bar tako izgleda (Lombardo, 2011).

2. HIBRIDNI MODELI U FUNKCIJI IRACIONALNIH FINANSIJSKIH OPERACIJA

Napredni modeli informatičkog inženjeringa, zasnovani na matematičkim algoritmima, pružaju mogućnost za primenu tri napredna metoda obrade finansijsko-ekonomskih podataka:

- a) inkorporaciju u ekonomsku analizu kompleksnih varijabla, poput neizvesnosti, očekivanja, nepotpune informacije i ograničenja ljudske sposobnosti za racionalno odlučivanje;
- b) razvijanje nelinearnih dinamičkih modela i odvajanje od klasične statičke analize; i
- c) direktnu i nekritičku primenu standardne neoklasične ekonomske analize na pojave koje nisu ekonomske prirode, poput uticaja tržišnih i netržišnih sila na ekonomsko i društveno blagostanje.

Ovi uzajamno povezani metodi omogućavaju odvajanje finansijskog poslovanja od suštine teorije monetarne ravnoteže i predstavljaju oslonac za uvod u ekonomski imperijalizam informacionog doba (Radnitzky, 1987).

Iracionalni segmenti globalnog finansijskog poretka omogućavaju novi metodi ograničavanja i osiguravanja od rizika (kreditnog, operativnog, likvidnosti, pravnog okvira države, promena deviznog kursa i promena kamatnih stopa), a prvenstveno finansijski derivativi. Radi se o instrumentima čija je cena izvedena u odnosu na neki osnovni instrument. Standardi finansijskog računovodstva određuju ih kao finansijske instrumente, poput ugovora o kupovini ili prodaji aktive u poznato buduće vreme za poznatu cenu (fjučers), ugovora o obavezama da se zamene određeni skup isplata koje strane poseduju na osnovu nekog prethodno urađenog posla (svop), ugovore u kojima prodavac daje kupcu pravo, ali ne i obavezu, da kupi ili da proda određeni finansijski instrument ili robu po unapred određenoj ceni „izvršenja“, u okviru određenog vremenskog perioda ili na unapred određeni dan, za šta kupac plaća premiju (opcija) ili instrumenta sa sličnim karakteristikama (*Financial Accounting Standards Board*, 1994). Ogroman deo prometa finansijskih derivativa obavljaju računari u mikrosekundama, a velike banke raspolazu sofisticiranim matematičkim modelima koji bi taj sistem trebalo da održavaju stabilnim i da im pomognu da upravljaju rizicima. Međutim, matematičko-finansijski modeli su zasnovani na hipotetičkim algoritmima i netransparentni su (Davidson, 2013).

Netransparentni promet derivativa i finansijskih instrumenata uređen je kompleksnim sistemom pravila, tako da je teško razumeti kako on funkcioniše. Nacrt sporazuma Basel III, koji predviđa povećanje kapitala banaka, ima 616 strana; kvartalni izveštaj Federalnih rezervi ima 2.271 rubriku; Dod-Frenkov zakon iz 2010. godine ima 848 strana i toliko pravila da kada bi sva bila celovito regulisana imao bi 30.000 strana, (Đurđević *et al.*, 2015). Očigledna je nemoć da se globalno finansijsko tržište umiri i operacijama na otvorenom tržištu Evropske centralne banke. Štaviše, čini se da je Bazelski komitet za nadzor bankarstva (Bazel I) iz 1988. godine bio u funkciji nametanja monetarnih zahteva velikih investicionih američkih banaka i katalizatora za dominaciju bankarskih lobija. Ishod je Bazel II koji predstavlja materijalizaciju ni na čemu zasnovane pretpostavke da nadzorna i regulatorna tela mogu da imaju poverenje u savest i javnu odgovornost banaka.

Finansijski derivativi okvalifikovani su kao „oružje za masovno uništenje, koje nosi opasnosti trenutno latentne, a potencijalno katastrofalne“ (Buffet & Berkshire, 2002). Nakon izbijanja krize, izazvane posledicama deregulacije bankarstva koje su dovele do pucanja finansijskog, pa hipotekarnog „mehura“,

2007. godine, danas je u najvećim globalnim bankama još više nenaplativih finansijskih instrumenata i ne prestaje „kockanje” sa hartijama od vrednosti. Pritom smo svedoci transformacije dugova privatnih banaka u državne dugove, koji se ispoljavaju kao krize javnih dugova, a u stvarnosti su krize kockarskog bankarstva i finansijskog poslovanja. Onda se najugroženijim državama nameću drastična smanjenja budžeta i štednja, isključivo na teret standarda života građana, koji nisu imali koristi od rizičnih bankarskih finansijskih operacija.

Ubrzani razvoj interneta inicirao je razvoj fenomena nazvanog virtuelne šeme i upotrebu virtuelnih valuta. U početnom stadijumu, primena virtuelnih valuta je bila ograničena na zatvorene grupe i mahom se odnosila na igrice, kladionice i sl. Prema Evropskoj bankarskoj agenciji, bitno obeležje virtuelnih šema je nepostojanje posrednika na relaciji kupac - prodavac. Nedostatak regulatornog i zakonskog okvira omogućava privatnom, nefinansijskom subjektu, da u njenom kreiranju, razmeni i korišćenju izmiče kontroli i nadzoru. Analizom razlika između virtuelnih šema i e-novca, uočava se sledeće: rizik e-novca vezan je samo za zloupotrebe informacionih sistema, dok kod virtuelne šeme, pored rizika od zloupotrebe informacionih tehnologija, postoji kreditni i rizik likvidnosti kao apsolutno nepredvidive kategorije (*European Banking Authority*, 2014).

Pojava virtuelnih valuta je od strane šire društvene zajednice tretirana kao jedna od tehničkih inovacija, sa predznakom rizično, nepouzdanost, verovatno kratkotrajno, međutim isti takav put je prošao i plastični - kartični novac, koji je kasnije prihvaćen i uveden u regulatorni okvir (Đurđević, 2014). Jedan od argumenata koji je, u prvo vreme, privukao pobornike tehnologije, interneta i investitore avanturiste je taj, što ove valute ne kontrolišu centralne emisione banke država. Iza virtuelnih valuta ne stoje emisione banke, već njihovu vrednost utvrđuje mnoštvo računara, a poseduju i algoritamsku zaštitu od inflacije i prevare. One su zaštićene od inflacije matematičkom funkcijom koja onemogućava da njihova količina naraste iznad unapred određene granice. Virtuelne valute danas, su ušle u tokove realnih ekonomija, i njihovim fenomenom se bave ekonomisti, pravnici, IT stručnjaci, hakeri, centralne banke i bezbednosne službe.

Bitcoin je najuspešnija i verovatno najkontroverzija šema virtuelne valute. Ona se koristi u mnogim zemljama i konkuriše zvaničnim valutama. Američka fiskalna administracija je saopštila da bitcoin ne smatra valutom, već sredstvom plaćanja koje može biti oporezovano: „Virtuelne valute mogu se koristiti za kupovinu robe i usluga ili biti upotrebljene kao investicije (...) ali one nemaju zakonsku vrednost”, navela je američka poreska agencija (IRS). Najpoznatija digitalna valuta će tako biti tretirana kao „sredstvo”, a dobit ostvarena u bitcoinima biće oporezovana, navodi se u dokumentu IRS o fiskalnom statusu bitcoina u SAD. Američka agencija navela je da će biti oporezovane i plate i druge uplate u bitcoinima. Vlada Japana je odredila da bitcoin nije valuta, već „roba”, ali da neke transakcije tim sredstvom treba oporezovati (*CNN money*, 2014). Ruski regulatorni organi smatraju transakcije virtuelnim valutama potencijalno sumnjivim, sa mogućim ciljem finansiranja terorizma ili pranja novca (RT, 2014).

3. ILEGALNE POSLEDICE PRIMENE NOVIH MODELA MEĐUNARODNIH FINANSIJA

Opstajanje politika koje devastiraju stanovništvo, bez načina da se napravi distinkcija između finansijskih kriminalaca, terorista i nevinih žrtava, ne može proizvesti druge posledice izvan onih koje su imanentne.

U januaru 2013. godine, grčka partija 'Nezavisni Grci' podnela je Međunarodnom krivičnom sudu tužbu protiv Među-

narodnog monetarnog fonda, Evropske komisije i Evropske centralne banke, na osnovu člana 7. Statuta Međunarodnog krivičnog suda (Zločin protiv čovečnosti), zbog posledica mera nametnutih toj državi maja 2010. godine. Na stranu propust da se utuže i nadležni članovi grčke Vlade u periodu zaduživanja, tužioci su obrazložili da su mere tuženih dovele do 3.500 samoubistava, gubitka 1,5 miliona radnih mesta i gašenja hiljada firmi. Prema članu 15 stav 1 Statuta MKS, Glavni tužilac može na osnovu ove tužbe da pokrene istražne radnje, budući da se radi o delu iz nadležnosti suda.

Bivši izvestilac Ujedinjenih nacija, Žan Cigler procenjuje da, zbog posledica politika međunarodnog finansijskog sistema, svakih pet minuta umre dete, svaki dan 23-oje ljudi umre od gladi. Za punjenje rezervoara sportskog džipa biogorivom utroši se 352 kg kukuruza, dovoljno da se dete prehrani godinu dana. Kao rezultat takvih politika, 2,2 miliona dece u EU je neuhranjeno, 43 miliona građana SAD zavisi od markica za hranu, a 55% španskih nastavnika donosi hranu u školu, jer je to jedina hrana koju deca dobijaju. U svetlu činjenice da se raspoložive tehnologijom da bi planeta mogla da prehrani 12 milijardi ljudi, Cigler to naziva ubistvom, (Ziegler, 2012). Nakon toga, povodom predloga Švajcarske za izbor Žana Ciglera u Savet za ljudska prava UN, ambasadorica SAD u Ujedinjenim nacijama, Samanta Pauer, izrazila je neslaganje, zbog njene „nepodobnosti za nastavak službe“ u ovom telu (UN Watch, 2012).

Globalne banke su nekoliko decenija manipulirale sa međubankarskom kamatnom stopom (liborom), a 40 najvećih je svoje komitente prevarilo za nekoliko stotina milijardi dolara. HSBC banka je optužena da je oprala 85% novca meksičkih naroko kartela, što je po bivšem izvršnom direktoru Kancelarije UN za drogu i kriminal Antoniju Mariji Kosti, jedini razlog zašto se finansijski sistem nije urušio i čime se bavila skoro svaka banka (Vulliamy, 2012). *Deutsche* banka je uhvaćena u nezakonitoj trgovini sertifikatima za emisiju CO₂, izbegavanju poreza i nizu nezakonitih radnji (Matussek, 2011).

U TV emisiji „*Frontline*”, Leni Brojer, direktor krivičnog odeljenja Ministarstva pravde SAD, upitan zašto za ovaj kriminal nije gonjena ni jedna velika njujorška banka (sa *Wall Street*), odgovorio je da ne može da spava noću, misleći šta bi se desilo ako bi se išlo na velike banke (PBS, 2013). Trenutno, 0,2% banaka u SAD kontrolišu 69% imovine (Board of Governors of the Federal Reserve System, 2015). Jedini način da se spreči zavisnost investicionih banaka od aleatornih poslova na tuđu štetu, jeste da se prinude da svoje probleme reše bez novca poreskih obveznika, po cenu nelikvidnosti (Simpson, 2014).

Američki senator Tom Karper izrazio je bojazan za platni promet u informatičkom saobraćaju: „Mnoge valute bi mogle biti sredstvo za pranje novca, preprodavanje droga ili pak iskorišćavanje dece iz celog sveta, a lista može biti i duža. Virtuelna valuta budi maštu jednih, strahove drugih dok ostale čini samo zbunjenima” (Morganteen, 2014).

Razvoj informacionih tehnologija (ne nužno zbog toga) olakšao je unipolarnost, mada se i dalje odvija nadmetanje za uticaj između sila. Izjava jednog od insajdera globalne finansijske elite, da „finansijska tržišta imaju vrlo pouzdan način predviđanja budućnosti. One je izazivaju.“ *Spiegel* (2011), ukazuje da se ne radi o slučajnosti. Apologetika pristupa, u okviru kojeg matematički modeli služe dominaciji elite prisutna je i u doktrini, u shvatanju da „ljudi liberalnog sveta moraju da se opredele da li će da oblikuju svet, ili će svet da oblikuje njih (Kagan, 2009). U tom kontekstu, društvenu ulogu koju savremeni računarski modeli i njihovi programeri imaju u današnjoj globalnoj ekonomiji adekvatno određuje parafraza citata da je „...više, po prirodi, podrška koju uže pruža obešenom“ - Nikita Hruščov (prema Robbins, 2013).

4. BEZBEDNOSNI IZAZOVI MEĐUNARODNIH FINANSIJA INFORMACIONOG DOBA

Posle II Svetskog rata u javnost je dospela teorija upravljanja i komunikacije u mašinama i živim bićima, Norberta Vinera, koja je do tada dvadeset godina čuvana kao vojna tajna. Nagnadne analize strukture znanja u društvu ukazale su da kontrola u ljudskom društvu podrazumeva determinaciju ljudskog uma. Otuda, kibernetika neguje sklonost ka filozofiji. Da bi se neki idejni koncept etablirao u određenoj sredini, razrađeni su mehanizmi njegovog širenja. Tako, programsko osoblje izrazito čini lokalna „elita“, koja neposredno radi sa lokalnim osobljem, ili obučava i nadzire one koji to rade i čije su odluke bitne za uspeh poduhvata. Neprogramske osoblje bavi se uslugama koje su neophodne da bi neka institucija funkcionisala i pomoćnim poslovima (Frankel, 1979). Dosledno primenjeni u praksi, navedeni nalazi trebalo bi da uslovljavaju i profilisanje lokalnih elita u uslovima prethodno određenih kriterijuma koje nameće informaciono doba.

Informatički modeli koji se koriste u međunarodnom bankarstvu i finansijama danas se koriste kao logička potpora za zaštitu od rizika investicionih banaka, hedž-fondova, privatnih fondova kapitala i bankarstvo u senci. Ovi finansijski algoritmi predstavljaju izvorište korupcije u svim oblastima života.

Trenutno, šest najviše pogođenih evropskih zemalja imaju ukupno 9.4 biliona evra duga, od čega je trećina javni dug. Postojeći instrument, Mehanizam evropske stabilnosti ima 80 milijardi dolara kapitala i 620 milijardi dolara garancija i servisiranje samo tog duga je direktno podsticanje hiperinflacije.

Da bi se hiperinflatorni zamajci sprečili neophodan je novi kreditni sistem koji će omogućiti ulaganja u velike infrastrukturne projekte, a pre svega u program globalne rekonstrukcije koji bi povezoao industrijske i populacione centre Evroazije, Severne Amerike i Afrike i tako stvorili uslovi za realnu globalizaciju. Razvojni projekti, vezani za usmeravanje vodotokova, adekvatnu energetska distribuciju, ozelenjavanje pustinskih prostranstava, ne samo da bi stvorili nova radna mesta, već bi omogućili prehranu stanovništva i otvorili perspektivu održivog realnog razvoja. Čak i danas, kada su razvijene države poput Grčke, Italije i Španije u krizi, usled krize finansijskog sistema, niko ne pokreće pitanje programa realnog razvoja, već se prihvata učešće u igri „zaduži se, pa kako bude“.

Veliki globalni razvojni projekti ne mogu se realizovati bez saglasnosti velikih sila, ali informaciono doba nameće potrebu da nadvlada svest, da je za opšti napredak neophodno uravnoteženje infrastrukture u svim regionima i spoznaja o nužnosti humanog urbanizma koja bi ljudske naseobine učinila staništima neotuđenih ljudi.

Čovečanstvo još uvek nema sposobnost da se zaštiti od pretnji, poput ekstremnih vremenskih nepogoda, erupcija vulkana, zemljotresa, cunamija, droge. Za nadvladavanje ovih pretnji potreban je zajednički kreativni potencijal, koji informaciono doba omogućava. Međutim, do svesti o tome nije moguće doći bez nivoa razuma i moralnih zakona, koji nisu obezbeđeni obrazovnim sistemima. Naime, tehnološki i civilizacijski iskorak mora da prati i odgovarajuće vrednosno obrazovanje, jer samo humanizovan čovek može biti dorastao izazovima novih tehnologija. To nije moguće ako se forsira individualistički pristup, u kome čovek kao pojedinac nema najviši prioritet. Kao uslov opstanka nameće se potreba za promenom paradigme, u smislu omogućavanja prodora potreba informacionog doba pre svega u svesti ljudi.

Fridrih Šiler je napisao: „Svaki pojedinac, u skladu sa svojom konstitucijom i destinacijom, nosi u sebi čist ideal ljudskog. I u koincidenciji s tim nepromenljivim jedinstvom u svom razvoju i

promenama, je veliki cilj njegovog postojanja“. Dovođenje unutrašnje istine pojedinca u vezu sa velikim ciljem postojanja, kao vodećim principom njegovog delovanja, postiže se obrazovanjem, koje mora da obuhvati klasičnu umetničku kompoziciju u složenim formama, jer se u klasičnoj formi umetnosti, ideja razvija do viših nivoa spoznaje i time doprinosi razvoju unutrašnjeg bića, detaljnije: (Nemanjić & Spasić, 2006). Saosećajnost i emotivna rezonansa su uslovi ljudskosti i zato obrazovanje, osim sposobnosti imaginacije i usvajanja vizije kakav svet mora da bude, mora da obuhvati, kao vrednosnu komponentu - osposobljavanje za saosećajnost. Vrednosni sistem novog, informacionog doba mora da se rekonstruiše. Sastavni deo vrednosnog sistema ekonomije informacionog doba mora biti sloboda kao osnov celog sistema, jednakost, bezbednost, efikasnost i pravednost, jer u okviru promena koje se događaju u pravu, socijalni i ekonomski razvoj su, usled dostupnosti izvora informacija, dostupniji bogatima (Liu *et al.*, 2014).

5. REZIME

Srbija je u globalnom okruženju u kome bankarstvo i finansije funkcionišu na izrazito diskriminativnim osnovama zasnovanim, između ostalog, na nejednakoj informacionoj razvijenosti. Međutim, jasno je da sam razvoj primene informatičkih alata i metoda ne obezbeđuje racionalnu ekonomiju i razvoj. Štaviše, primetna je tendencija prenormiranja, složenih procedura i ucena za uključivanje u međunarodno investiciono tržište.

Ono što je moguće ostvariti, u postojećim okolnostima, svodi se na obezbeđivanje dve poluge. Prva proističe iz postavke da osnovni izvor društvenog bogatstva čine kreativni potencijal stanovništva i porast produktivnosti. S obzirom da se ovaj potencijal ostvaruje kroz obrazovanje, nauku, tehnologiju i kulturu, proističe da je nužno unaprediti obrazovni model, na način koji će obezbediti razvoj ličnosti sposobne da shvati domet i posledice informacione moći.

Druga se zasniva na postulatu da se mora investirati u oblasti u koje bi se ulagalo da je ekonomski sistem u dobrom stanju, a da emitovanje novca nije samo po sebi inflatorno, budući da kada se racionalno primenjuje poreski prihodi rastu iznad inicijalnog kredita zbog pozitivnih primarnih i sekundarnih efekata na privredu. Iz toga proističe da je neophodna državna kontrola stvaranja kredita, u smislu prava nacije da u zajedničkom interesu, na sopstveni rizik i odgovornost, stvara kreditni potencijal za potrebe realne ekonomije. U uslovima razvoja širih i užih regionalnih infrastrukturnih kapaciteta, geostrateški položaj Srbije nesporno podstiče razmišljanje u ovom pravcu.

LITERATURA

- Board of Governors of the Federal Reserve System. (2015). *Assets and Liabilities of Commercial Banks in the United States (Weekly)* - H.8. Preuzeto 26.02.2015. Sa <http://www.federalreserve.gov/releases/h8/current/>
- Boyer, R., & Saillard, Y. (2005). *Regulation Theory: The State of the Art*. New York: Routledge, pp. 68-72.
- Buffet, W. (2002). *Berkshire Hathaway Annual Report 2002*, p. 15. Preuzeto 22.11.2014. Sa <http://www.berkshirehathaway.com/2002ar/2002ar.pdf>
- CNN money. (2014). *The United States' new Bitcoin tax rules just made casual, everyday use a complicated bookkeeping headache*. Preuzeto 25.04.2014. Sa <http://money.cnn.com/2014/03/31/technology/irs-bitcoin/>
- Davidson, P. (2013). *Uncertainty and Austerity Policy*, u: Flassbeck, Heiner; Davidson, Paul; Galbraith, James; Koo,

- Richard; Ghosh, Jayati, *Economic Reform Now: A Global Manifesto to Rescue Our Sinking Economies*, New York: Palgrave Macmillan, pp. 5-6.
- Dyson, K. (2014). *States, Debt, and Power: 'Saints' and 'Sinners' in European History and Integration*. Oxford: Oxford University Press, pp. 336-338.
- Đurđević, D. (2014). Pranje novca: Plastični i virtualni novac. U: Zbornik radova, Šesta naučna konferencija BISEC (Business Information SECURITY) 2014. 18.jun 2014, str. 12-16. Beograd: Univerzitet Metropolitan.
- Đurđević, D., & Stevanović, M. (2015). Problemi sa kojima se suočava IT sektor u borbi protiv pranja novca u Srbiji. *FBIM Transactions* (MESTE) 3 (1), 174-187. DOI:10.12709/fbim.03.03.01.20.
- European Banking Authority. (2014). *EBA Opinion on 'Virtual Currencies'*. Preuzeto 04.07.2014. Sa [http://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+ Virtual+Currencies.pdf](http://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf)
- Financial Accounting Standards Board. (1994). *Statement of Financial Accounting Standards No. 119*, p. 6. Preuzeto 4.12.2014. Sa http://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1218220124091&acceptedDisclaimer=true
- Frankel, B. (1979). *The Cautionary Tale of the Seven-Day Hospital: Ideological Messages and Sociological Muddles in a Therapeutic Community*, u: *Communication and Control in Society*, Conference on communications and control of social processes, Krippendorff, Klaus (Ed.), New York: Gordon and Breach Science Publishers, pp. 458.
- Kagan, R. (2009). *The Return of History and the End of Dreams*. New York: Vintage Books.
- Liu, H.C., Sung, W.P., & Yao, W. (2014). *Computer, intelligent computing and education technology*. Boca Raton: CRC Press, Taylor and Francis. pp. 890, 1425-1426.
- Lombardo, T. (2011). *Wisdom, Consciousness, and the Future: Collected Essays*. Bloomington: Xlibris Corporation, pp. 25-28.
- MacKenzie, D. (2006). *An Engine, Not a Camera: How Financial Models Shape Markets*. Cambridge: MIT Press, pp. 2-5.
- Matussek, K. (2011). *Six Men Guilty of Tax Evasion in Deutsche Bank CO2 Trades*, Bloomberg. Preuzeto 21.12.2011. Sa <http://www.bloomberg.com/news/articles/2011-12-21/six-men-convicted-of-tax-fraud-in-co2-trades-with-deutsche-bank>
- Morganteen, J. (2014). *Sen. Carper: 'Let's see what good can come from bitcoin'*. Preuzeto 08.05.2014. Sa <http://www.cnbc.com/id/101316945>
- Nemanjić, M., & Spasić, I. (2006). *Nasleđe Pjera Burdijea: pouke i nadahnuća*. U: *Zbornik radova sa naučnog skupa Pjer Burdije - sociolog u službi čovečanstva*, 10.12.2005, Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- PBS. (2013). *Lanny Breuer: Financial Fraud Has Not Gone Unpunished*, edited transcript of an interview conducted on 30.11.2012. Frontline. Preuzeto 22.01.2013. Sa <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/business-economy-financial-risis/untouchables/lanny-breuer-financial-fraud-has-not-gone-unpunished/>
- Petrović, S. (2009). *Kiber-prostor – izvorište novih pretnji nacionalnoj bezbednosti*. U: *Međunarodni naučno - stručni skup Informaciona bezbednost 2009*, Beograd, februara 2009; Id. *Prilog nacionalnoj strategiji zaštite kiber-prostora*, Vojno delo, god. LXII, 62(3), 190-217.
- Petrović, S. (2012). *Izazovi informacionog društva - lice i naličje*. U: *Zbornik radova, IV savetovanje: Zloupotreba informacionih tehnologija i zaštita – ZITEH12*.19.05.2012, str. 1-15. Beograd: IT Veštak.
- Radnitzky, G. (1987). *Economic Approach* u: *Economic imperialism: the economic approach applied outside the field of economics*, Radnitzky, Gerard; Bernholz, Peter (Eds), New York: Paragon House Publishers, pp. 158, 310-313.
- Robbins, J. S. (2010). *This time we win: Revisiting the Tet Offensive*. New York: Encounter Books, p. 307.
- RT. (2014). *Bitcoins cannot be used in Russia - Prosecutor General's Office*, Preuzeto 15.03.2014. Sa <http://rt.com/business/bitcoin-russia-use-ban-942/>
- Simpson, B.P. (2014). *Money, Banking, and the Business Cycle: Volume II: Remedies and Alternative Theories*. New York: Palgrave Macmillan, p. 161.
- Spiegel. (2011). *Interview with George Soros: 'You Need This Dirty Word, Euro Bonds'*, Preuzeto 15.08.2011. Sa <http://www.spiegel.de/international/europe/spiegel-interview-with-george-soros-you-need-this-dirty-word-euro-bonds-a-780189.html>
- Vulliamy, E. (2012). *Global Banks Are the Financial Services Wing Of the Drug Cartels*, *The Guardian*, Preuzeto 21.07.2012. Sa <http://www.theguardian.com/world/2012/jul/21/drug-cartels-banks-hsbc-money-laundering>
- Ziegler, J. (2012). *Wir lassen sie verhungern: Die Massenvernichtung in der Dritten Welt*. Gütersloh: C. Bertelsmann Verlag.